Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Маяковский урем, 45, „Ямде лий" редакций.

Первый созыв Марийский АССР Верховный Советын IV Сессийже. Снимкыште (почеліне) Марийский АССР Верховный Советын председательже Мамаев, председательын заместитель-ыште Воронова, Хайруллин.

Первый Созыв Марийский АССР Верховный Советын IV Сессийже лийын

10—12 апрельыште Совет Пӧртеш первый созыв Марийский АССР Верховный Советын IV Сессийже эртыш. Марийский АССР Верховный Советын IV Сессийже тыгай паша радамым ончен:

1. 1941 ийлан Марийский АССР-ын государственный бюджетшым утвердитлымаш да 1940 ийсе бюджетым шуктымо нерген отчетым утверждатлымаш.

2. Кумышо ден Нылымше Сессий - шамыч коклаште приниматлыме да Марийский АССР Верховный Советлан утверждатлышаш, Марийский АССР Верховный Совет Президиумын Указше-шамычым утверждатлыме нерген.

Марийский АССР-ын 1941 ийлан государственный бюджетше да 1940 ийсе бюджетым шуктымо нерген докладым Марийский АССР Финансе Калык Комиссар депутат **И. А. Стемасов** ыштен. Содокладым бюджетный комиссийын председательже депутат **Д. Ф. Маракулин** ыштен.

1941 ийлан Марийский АССР-ын государственный бюджетшым утверждатлымаш да 1940 ийсе бюджетым шуктымо нерген докладыштыже Марийский АССР Финансе Калык Комиссар **И. А. Стемасов** теве мо нерген ойлен:

Социалистический ял озанлыкыш у, ончыл техникым пуртымаш эре утларак чот кушкеш. Колхозный пасулаште 1.296 трактор, 300 наре комбайн, 265 сложный молотилка да моло машина-шамыч пашам ыштат. Пырчан культурым 1940 ийыште гектар гыч 12,8 центнер дене налме.

Кумышо пятилетка ийлаште больницылаште, санаторийлаште, йоча яслылаште койка шамыч 45 процентлан шукемыныт да 1941 ий январьлан 2.895 койка уло. Кызыт ийлаште 43 школым ыштыме, клуб, лудмо пӧрт да молат ятыр шукемыныт.

1941 ийлан Марийский АССР-ын бюджетше доход шотышто 108.678,6 тӱжем теҥге суммаш пеҥгыдемдалтын, расходым чылаже 107.142,6 тӱжем теҥгем пеҥгыдемдыме. Тыжечын просвещенийлан 49.686,9 тӱжем теҥге, здравоохранениылан 20.213,4 тӱжем теҥге колталтеш.

Сессий „1941 ийлан Марийский АССР-ын государственный бюджетше нерген законым" ик йӱк дене пеҥгыдемден.

Варажым Сессий III ден IV Сессий-шамыч коклаште приниматлыме да Марийский АССР Верховный Совет дене пеҥгыдемдалтшаш, Верховный Совет Президиумын Указше-шамычым пеҥгыдемден.

Сессий шке пашажым 12 апрельыште пытарен.

Йошкар-Ола Пионер пӧртысӧ юный техник-шамычын ОБРАЩЕНИЙЫШТ

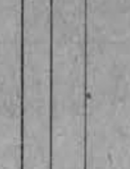

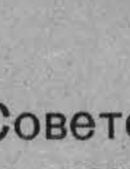

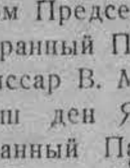

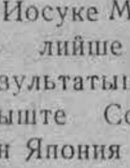

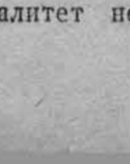

Ме, Пионер пӧртысӧ юный техник-шамыч, Просвещений Калык Комиссар Потемкин йолташын „Юный техник-шамычын пашашт нерген" приказшым лончылен лектын, чыла тунемше-шамычымат техникым тунеммаште пашам кумдан шараш ӱжына.

1. Марийский АССР-ын 20 идалыкшым да олимпиадым технический творчество шотышто чапле сеҥымаш дене вашлийына:

а) кажне юный техник тунеммаште отличник лийже,

б) лабораторийыште, паша ыштыме верыште арулыкым, аккуратностьым эскераш,

в) шкем да йолташ-шамычым заданийым жапыштыже шукташ туныкташ.

2. Чыла юный техник - шамычлан Центральный ДТС-ын эртарыме пашашке (юный физик, химик, математик-шамычын олимпиадышкыжт, эн сай действоватлыше модельлан, шке ыштыме школьный прибор шамычлан конкурсыш да юный радиолюбитель-шамычын заочный выставкышкыжт) ушнаш, тышке шукырак пионер ден школьник-шамычым шупшаш.

3. Технический наука шотышто налме шинчымашым коллективлан, школлан, ешлан ыштыме шке творчествыште кучылташ.

4. Кружковец-шамычын актив гыч олаcе средний школлашке фотокружок вуйлатыше-шамычым ойыраш.

5. Кружоклаште юный техник-шамычын экспериментальный да перспективный пашаштым виянгдаш, беспредметный моделированийым пурташ огыл.

6. Юный техник-шамычын сеҥымашыштым печать, радио гоч чыла йоча-шамычын достояниешкыже саыраш, пырдыж газетым эре луктын шогаш, тудын дене технический творчествыш шукырак йоча-шамычым шупшын шогаш.

7. Технический кружоклаште столярный ден слесарный инструмент-шамыч дене пашам ышташ тунемаш, нуным порядкыште кучаш.

8. Юный техник-шамыч кружокышто школлан, Пионер пӧртлан, отрядлан илышыште кӱлшӧ, пайдале ӱзгар-шамычым ышташ. Ме Пионер пӧртыштӧ экспонат-шамычым ямдылена. Радио-лабораторийыште 10 ваттан радиоузелым шынден, тудо лабораторийлашке транслироватлаш тӱҥалеш. Тыгак бензиновый моторан авиамодельым, резиновый моторан фюзеляжный модель-шамычым, сжатый юж дене пашам ыштыше кок цилиндран моторым ыштена. Фотолабораторийыш кок итоговый фотоальбомым да витрина-шамычым ыштен сакена. Тыгай пашам школласе чыла юный техник-шамычат ыштен кертыт.

9. Юный техник-шамычын пашашт оҥайлан кӧра велэ ынже ышталт, а техника шотышто шинчымашым шарыже да новинка-шамыч дене знакомитлыже. Кружоклаште эре (арнялан ик гана) наукышто, техникыште, элын политический илышыштыже увер-шамыч нерген информацийым эртарен шогаш.

10. Пашан первый результатшылан 1941 ийысе йоча творчествым ончымо олимпиадым шотлаш.

Йошкар-Ола Пионер пӧртысӧ юный техник-шамыч.

Советский Союз ден Япония коклаште нейтралитет нерген Пактым заключитлымаш

Пытартыш кечылаште Москваште СССР Совнарком Председатель да Иностранный Паша Калык Комиссар В. М. Молотов йолташ ден Японийын Иностранный Паша Министрже г. Иосуке Мацуока коклаште лийше переговорын результатыштыже 13 апрельыште Советский Союз ден Япония коклаште нейтралитет нерген Пактым, тугак Монгольский Калык Республика ден Манчжоу-Го территориальный тичмашлыкыштым да границыштым логалаш лийдыме улмыжым ваш-ваш пагалыме нерген Декларацийым подписатлыме.

Переговорышто — Сталин йолташ, а Япония могырым Москвасе Японский Посол г-н Татекава участвоватлен.

Юннат кружок член Казанцев Алеша „растительный мир" таблицым ышта. (Мустаевский НСШ, Сернурский район).

Кок-сагыз школьный участкыште

Екатерининский неполный средний школышто (Алтайский крайын, Змейногорский районысо) куд ий лиеш юннат-шамыч кок-сагызым ӱдат. Эн первойжо биологий дене туныктышо Тихоненко Омск оласе знаменитый садовод Кизюрин деч кок-сагызын кок нӧшмыжым конден улмаш. Кызыт школын участкыштыже чылаже 10 гектар кок-сагызым ӱдымӧ. 8 килограмм нӧшмым погымо.

31

ГРАНИЦА ВЕС ВЕЛНЕ

Югославийыште да Грецийыште кучедалмаш

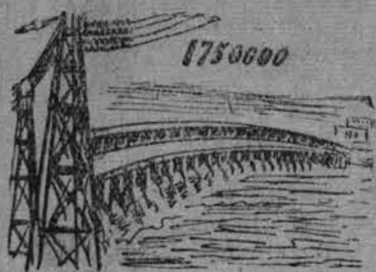
Югославийыште да Северный Грецийыште тале кучедалмаш каен шога.

Германский ден итальянский войска-шамыч Югославийын северо-западный районыштыжо ушненыт. Элын северо - восточный верыштыже германский часть-шамыч югославский столицыш—Белградыш пуреныт. Югославский армий германский армийлан сопротивленийым ыштен шога да южгынамже контратакышкат кая.

Греческий ден английский войска-шамыч Северный Грецийыште оборонын пеҥгыде линийжым ыштеныт. Греческий часть - шамыч Грецийын северный границыштыже Монастирский ущельысе германский танковый колонным шалатеныт.

Венгрия Югославия ваштареш войнам тӱҥалын. Венгерский войска-шамыч югославский территорийыш пуреныт. Нуно югославский Суборица ден Сомбор олам налыныт.

1941 ийыште мо ыштәлтеш

1941 ийыште мемнан элысе электростанций - шамычын вийышт ик миллионат 750 тӱжем киловаттлан ешаралтеш. Тиде кумло Волховстрой-шамычын вийышт дене тӧр. Тиде—кугыжан Российын 1913 ийыште улшо электростанцийже-шамычын вийышт деч 1,5 гана шукырак, Днепростройын вийже деч кум гана шукырак.

7,9 миллиард пуд — теве тынаре шурным 1941 ийыште ме налшаш улына. Тиде кодшо ийысе деч 600 миллион пудлан шукырак. Тыгэ шукырак налме 600 миллион пуд кинде дене гына идалык мучко 60 миллон еҥым пукшен лиеш! Тиде ешартыш пырчым ме тӱҥ шотыштыжо шурно лектышым нӧлталмаш дене налына.

1870 ий 22 апрельыште В. И. Ленин шочын

ВОЛОДЯ УЛЬЯНОВ

(Ульяновмыт ешын няньыштын, Мария Михайловна Павлован шарнымыже гыч)

Мый ынде шонго улам. 82 ий—шутко мо? Ульяновмыт дене илымем деч вара шуко ий эртен, шуко вӱд йоген каен.

Но мый кызытат тиде сай ешым шарнем. Замечательный еҥ-шамыч—простой, образованный, шӱман, паша йӧратыше улыт ыле.

Володямат шарнем. Мыйын нунын деке пурымем годым, Володя иктаж лу ияшат ыле. Кугурак йоча-шамычын няньышт, Варвара Григорьевна

тудо пеш пӱсӧ, чолга икшыве кушкын, манын каласкален. Чынак: тудо куршталаш, модаш йӧрата ыле. Мӧҥгыштӧ южгынам акаж дене туге модеш ыле: тудым диван йымак поктен пурта да военныйла: „Раз, два, раз, два, диван йымач шагом марш!" командоватла ыле.

Тудо Свиягыш — йӱштылаш да кол кучаш кошташ йӧратен. Ик гана изиш вӱд йымак пурен каен огыл. Тудо йолташыже дене ик ненче лавыран вынемыште нуж ден жава-шамычым эҥераш шонен. Володя пӱгырнен, мунчалтын да вынемышке пурен каен. Кычкырымым ик пашазе ок кол ыле гын, тудым пушкыдо куп тугак йымак шупшеш ыле. Тудо вынемыш пурен да Володям луктын.

Володя мӧҥгыжӧ толмек тидын нерген ачаж ден аважлан каласкален. Тунам тудын вургемже чыла мушмо, эрыктыме улмаш. Йолташыже полшен.

Володя кайыкым пеш йӧратен. Эр шошымак ачаж ден аваж деч: „Мылам оксам пуза, мый шуко кайык-шамычым налам да эрла луктын колтем", манын йодын. Мария Александровна оксам пуэн.

А вес кечыжлан Володя эр кынелеш, чылаштым помжалта.

— Кынелза. Мый кайык-шамычым луктын колташ каем.

Гимназийыште Володя сай тунемын. Тудо эреак Варвара Григорьевналан шкенжын отметкыжым ончыктен, отметкыже эре пеш сай лийыныт. Володя вет шкежат сай, тыршыше ученик улмаш. Вот ачаж ден аважын тудым экзамен гыч кузе вучымыштым шарнем. Илья Николаевич—ок толгын, манын ончаш лектеш ыле але мыйым колтен.

А вара Володя веселан куржын толеш, чыла йӧшкарга да куандара:

— Сайын сдатленам!

Мый эше тудымат шарнем— Володя лудаш пеш йӧрата ыле! Варвара Григорьевна дене мемнан деке книга дене толеш, иктаж мом лудеш, каласкала. Мыйым лудаш туныктен. Ик гана пеш сырен. Толын: —Урокым тунемынат? —Уке.—А тудо мыйым:—Разве урокым тунемде кодаш лиеш...

Ик гана Мария Александровна йодеш:

— Володя, тый молан у брюкым чиенат, тыйын але тошто брюкетшат сайыс?

А тудо ойла:

— Авай, мый тудым ик йолташемлан пуэнам. Мый тудын деке гимназийыште молан кошташ дымыжым палаш мийышым, а тудын аваже: „Тудын чиен каяшыже нимат уке. Брюкыжо чылт шӱтлен пытен, а угыч ышташыже нимо дене", манын ойла.

Вот вара Володя шкенжынымнамнен пуэн. Тудо поро кумылан ыле. Мый денем мыйын шӱжарем илен. Ик гана тудо Маняша дене модеш ыле. Володя толын да ойла:

— Маня, а тый Анютам от обижатле?

— Мо тый, Володя, мый тудым йӧратемыс.

— Ну вот, тый тудым ит обижатле. Тудо нужна ӱдыр...

Тудо рвезыж годсекак сай еҥ ыле.

Ульяновск, 1941 ий.

Нунын деч тунемаш лиеш

Урок шаҥгак пытен. Но 7-ше „Б" классыште эшеат йоча-шамычын йӱкышт шокта. Теве кызытат тушко йошкар галстукым пыжыктыше, аруй чийше весела ӱдыр-шамыч толын пурышт. Тиде 7 ше классыште тунемше пионер-шамыч улыт. Нуно кокымшо сменыште тунемыт.

Гаряев Сережа международный положений нерген умылтара.

Фото М. Чуршуковын.

Урок деч вара мӧҥгышкышт обедым ышташ, каналташ миеныт, а кызыт отрядной сборышко погынат.

Горн йӱк шергылте. 7-ше классын омасаже почылто. „На линейку становись!" отряд совет председатель Кириллова Танян яндар йӱкшӧ шоктыш. Отряд коридор мучко шеренга дене линейка гай тӧр строитлалтеш. Звено вожатый-шамыч звеношт нерген отряд совет председательлан икте почеш весе рапортым пуат. Адак горн, барабан йӱк школым шергылтара, пионерский марш почеш отряд классышке пура, а ончычын отрядной знамым нӧлтен знаменосец-отличник Гаряев Сережа кая.

Классыште шып. Йоча-шамыч ончычно классный доскаште Европын физический картыже кеча, тиде доска воктене указка дене каргыште ончыктен ончыктен Гаряев Сережа международный положений нерген умылтара:

„Балканский полуостров кокымшо мировой войнан пожарже дене авалтын. Тымарте Балканыште ик фронт гына— Южный Албанийыште ыле, туштo итальянец-шамыч грекшамыч дене кучедалыныт. А 6-шо апрельыште эрдене, Германийын Греция да Югославия ваштареш военный действийын тӱҥалмекыже, Балканский полуостровышто икганаште эше икмыняр фронт-шамыч лектыныт"...

Умбакыже Кириллова Таня пионер-шамычын тунемме пашашт нерген испытанийлан кузе ямдылалтмышт нерген каласен пуыш.

„Мемнан отрядыште але чыла пионер-шамычак Гаряев Сережа, Попова Женя, Полянина Нюра, Корюкина Лена гай тыршен огыт тунем. Теве Кергин Василий, Ведерникова Фиса, Осокин Петя уроклан огыт ямдылалт, начар отметкым налыт. Кажне пионерын, звеном задачыже начар тунемше-шамычлан поктен шуашышт полшаш. Нуно шкешт йӧкнат гын, нуным отряд, звено дене заниматлаш заставитлаш",—манын Настя мутшым кошартыш.

Вара художественный выступлений лие. Отрядын хоровой кружокшо „Вратарь" кинофильм гыч „Ну-ка, солнце" мурым, адак „Калинкам" да моло муро-шамычым пеш чаплын мурышт. Матросский, марийский танецым куштышт, дуэт дене выступатлышт. Хаванская Маргарита ден Стрельникова Валя почеламутым каласышт.

Умбакыже коллективный танец да тӱрлӧ модыш дене модмаш лие. Сбор веселан эртыш.

СИМА ЧАЙКИНА.

Йошкар-Ола,
4-ше №-эн школа.

ШОЯКЛЕН ИЛАШ ОК ЛИЙ

(Фельетон)

Ик урок эртыш. Миша парта коклаште тетрадь ӱмбак пӱгырнен йӱкын лудын шинча:

— Перпендикулярын да наклонный-шамычын сравнительный кужытышт. Теорема. Иктаж-могай точка гыч вияш линийыш колтымо перпендикуляр тудо точка гычак колтымо керек-могай наклонный дечат кӱчык...

Адакат уэш зубритла, чертежышто, доказательствыште кажне буквам кушко шындымым—тӱслен онча. Кум пачаш лудын нале, тӱслен ончыш да шоналтыш: „Э, ынде геометрий урок пытымеш ом мондо. Тачe адак „отличным" налам!"

Ик минут гыч звонок шоктыш. Геометрий дене туныктышо Иван Николаевич 7-ше классыш толын пурыш. Миша шона: тачe тудын деч ончыч тиде тунемме „Перпендикулярын да наклонный-шамычын сравнительный кужытышт" темым, очыни, йодеш. Кеч отвечатлен теоремыжым ок йод гынат, кок чертежым ыштыш,
доказатлыш, кажне буквам шке верышкыже шындылe. Книгасе деч ни шагал, ни шуко ыш ойло.

— Шич,—мане туныктышо.— „Отлично"!

Миша шинче. Туныктышо журналеш Мишан лӱм туреш ынде кумышо „отличным" шындыш. „Отлично-шамыч" ончылныран шогышо Мишан отметкыже-шамычым ончале: кок „плохо" да нунын коклаште ик „посредственно" коеш. — Иван Николаевич шоналтыш: „Мо, кузе тиде Миша отлично велэ тунемаш тӱҥале, вет ончыч тудо эн ӧркаше, начар тунемше ыле? Вес урокышто терген ончышаш".

Вара кынел шогале:

— Тачысе урокын темыже: „Признаки равенства прямоугольных треугольников"...

Мишат тетрадьшым луктын доскаш мом возат, тудым возаш тӱҥале. А ушыжо йӧршын весым шона: ынде вет кол кучаш вашке жап шуэш...

Иван Николаевичын умылтарен пытарымекак звонок шергылте.

Кок кече эртыш. Адак геометрий урок шуо. Мишалан лӱдаш уке: тачысе урокым тудо даже ныл пачаш лудын лекте. Кызыт Миша переменыште кужын ыштылмаш уке: эртак лудеш. Лудеш огыл, зубритла. Зато тудо мӧҥгыштӧ книшкам, тетрадьым кучен ешаш огыл? Адак ушеш уке. Тудын нуж шке мемнан гай ышташ книгам шуко мӧҥгыштӧ перемен годым тетрадьыште сайын ончымо дене шинчаштыже могай буквам кушко шындыме—чыла раш коеш. Теве А треугольник ӱмбалне дел-йола шогышыла коеш, В ден С-же орол семын кок велне шогат...

Вич минут жапыште Миша „шӱалташат ыш ярсе". Черте-
нат ончымаш уке.

Иван Николаевич адакат Мишамак доскаш лукто. Кодшо урокышто тунеммым адакат кодшо гаяк Миша чаплын шуктыше—чертежым, доказательствым...

— Чын, — туныктышо доскаш ончал каласыш. А Миша шыргыжалеш велэ.

— Ну-ка, ынде тиде теоремымак доказатле, — Иван Николаевич доска гыч чыла ӱштын, кызыт доказатлыме теоремылан Мишан гаяк чертежым ыштыш, но... иктыжым ӱнчылын. Буква-шамычым книгасыла огыл, йӧршын весым шындыле.

Миша шинчам пашкартен, „палыдыме" фигура-шамычым онча. Шкеже вудымалта:

— К-книгаштыже тыгае уке-с. Ме тыгайым тунемын онал...

Класс ӧрӧ: кузе тыге пеш вашке монден кергын?

Шеҥгал партышыште шинчыше начар тунемше Санюк гын ончалашат ок ярсе. Тудын книга листа кышкымыже классыште шергылте. Тудо книгам шерын кычалеш, но доскасе гай расположитлыме да тыгай буква дене палемдыме фигура-шамычым ыш му. Вара тудат „Тыгайым ме чынжымак тунемын онал", маннеже ыле, но изиш шоналтышат, вуйын сакен шинче.

Туныктышо адакат Мишалан ойла:

— Тыгайым тунемын онал манат? Вет кызыт велэ доказатлышыч!

— Туштыжо вет букваже тыгае огытыл, ӱнчылын шогалтымат огыл. Тыгайым ом мошто.

Иван Николаевич доска гыч чертежым ӱштын, кодшо урокышто Мишан доказатлыме теоремысе кок чертежым ыштыш.

— А тидым тунемынат?

— Тунемынна.

—Ну-ка, доказатле, теоремыжым луд.

Миша нимом ышташ ӧрын:

— Мо вет, тудым... кодшо гана ыштышна. Тидым доказатлаш мый тачe ямдылалтын омыл. Тудым монденамат.

— Шич,—мане Иван Николаевич кодшо урокысылак. — Тый шкендым шке ондалет. Отметкым налын верч велэ урокым зубритлен тунемат. Кодшо урокышто тунемммым мондаш разве лиеш?!

Тиде урокышто пӱтынь класслан раш лие: Миша шкенжым ондален „отличным" поген. Моло предмет денат тидым палем налына.

Й. ФЕДОТОВ.

Изи йоча-шамычлан

ЧЫВИГЕ

(К. Чуковский гыч)

Изи чывиге шкет илен
А капше лийын тыгайрак.

Да пеш кугу улам шонен,
Нӧлталын вуйжым кӱшкырак.

Улмашын тудын аважат
Да йӧратен ончен пешак.

Ава нумалын пукшашлан
Копшаҥгым, шукшым игыжлан.

Осал шем пырыс ик гана
Пӧртончыч волыш шып гына.
Аважым колтыш кожгатен
Кудвеч гыч йӧршеш поктен.
Чот сырмыж дене тыгела
Шем пырыс койын шоҥшыла.

Чывиге кодо шкетынак.
Ош агытан песте ӱмбак
Кӱзен да шӱжым шуялтен
Логар пундаш ден муралтен,
Чоян ончалын йырым-ваш:
„Ужат кузе кертам улмаш!
Мыяк вел мо чолга улам?
Мыяк вел мо кертам чылам?"

Чывигылан келшен путырак,
Тудат шуйнале тыгерак
Да чот тӱҥале чийоклаш,
Ош агытанла шогылташ:
„Пик-пик-пик! Патырак мыят,
Кертамыс агытан гаят!"
Но трук вӱд лакыш шунгалтеш,
Пӧрдалын комдык почаҥеш.

Шинчен туштак ужар жава.
И воштыл колтыш: „ква-ква-ква!
Эх, мом тыге тый тӧрштылат
Тыгай лияш тора тылат!"

Лачак аваже тудым ужын
Чывиге деке мийыш куржын.
Миен шыматыш: „ге-ге-ге"
Йӧратым игыжым тыге.

Антонов Ивук кусарен.

Шошо муро

Лиеш ийгече кажне кечын
Шок-шо, шок-шо.
Толеш уремыш и кудвечыш
Шо-шо, шо-шо.
Муралтыш шырчык пӧрт воктене
Люр-люр-люр-люр.
Индейка чыве вӱта дене —
Кур-кур-кур-кур.
Иоген вола вӱд кӱр волак гыч
Чап-чап-чап-чап.
Эртат чоҥештыл корак-шамыч
Лап-лап-лап-лап.
Кара шем курныж чашкер валне
Кроҥ-кроҥ-кроҥ-кроҥ.
Шокта апшат йӱк ял шеҥгалне
Чоҥ-чоҥ-чоҥ-чоҥ.
Иорта ош имне вӱдым келын
Топ-топ-топ-топ.
А модыш вакш канаве велым
Шоп-шоп-шоп-шоп.
Йоча-влак лаке йыр курштальт: —
„Кол-кол-кол-кол!"
Да вӱд почеш лупшалтеталын
Вол-вол-вол-вол.
Лиеш ийгече кажне кечын
Шок-шо, шок-шо.
Толеш уремыш и кудвечыш
Шо-шо, шо-шо.

Антонов Ивук,

1941 ий апрель, Йошкар Ола.

Изак-шоляк-шамычын мутланымышт

— Кузе тый шойышташ от вожыл? Изи улмем годым мый ик ганат шойыштын омыл.

— Мыняр ияш вара шойышташ тӱҥалнатше?

„Затейник" журнал гыч.

Тушто

Шулдыран, да чоҥештен ок керт, йолжат уке, да поктен от шу.

* * *

Ош шорыкшо кайыш, шемыже кодо.

Андреев Андрей.
Волжский район,
Б.—Паратский средний школа.

ШОШО НЕРГЕН ЙОМАК

Кече пелтенак пелта. Шокшо кече дене лум шырчен-шырчен шулен волаш тӱҥале. Корно шемемын, верын-верын вӱдат коеда. Чыла пӱртӱс помжалтын, иланен. Чыла гыч пале— шошо толеш!

Уремыште йӱк - йӱан. Пӧрт кайык-шамыч шошо толмым шижын леваш валне тӱшкан погынен тӧрштылыт:

Чиок-чиок-чиок!
Чиок-чиок-чиок!
Теле эртыш,
Теле йок!
Шошо толын
Кече ток!
Чиок-чиок-чиок!
Чиок-чиок-чиок!

Нуным колын ола корак кечым шӧрын ончале да йывыртен кычкырал колтыш:

Кер-р-рак! Кер-р-рак
Кече лийын шокшы-р-рак,
Шокшыр-р-рак,
шокшыр-р-рак!
Кер-р-рак!

Шке сур оҥжым шем нерже дене койышлачен шераш тӱҥале. Тудат ковыра лийнеже.

Корнышто шурно пырчым погкален, шем корак-шамыч кугешнен коштыт. Нуно шукерте огыл гына толыныт шкенынштым унаэш ужыт. Нунат канде каваш ончал-ончал мутланат, мураш тӧчышыла койыт:

Кр-рак, кр-рак, кр-р-рак
Кече ончал тур-р-рарак!

Ала кушеч толын гына шушо чолга чаҥа шемкорак тӱшка воктен тӧрштылеш.

Киак, киак, киак!
— Тияк! Тияк! Тияк!
Тияк кашак! Тияк кашак!

Тидым колын, шем корак чаҥа дене кучедалаш пиже.

Олача чыве капка йымач уремыш лектын, шем корак ден чаҥан кучедалмыштым ужын:

Ке-ке-ке-ке-ке!

воштыл колтыш. Кудвечыште агытан, чывын уремыште воштыл шогымыжым колын, савар ӱмбак чоҥештен кӱзышат, кӱшычын уремыш ончалын кычкыра:

Кӧ кӧм кӱреш?
Кӧ кӧм кӱреш?

Вара почшым шаралтен, оҥым кагыртен шулдыржо дене „лоп-лоп-лоп" пералтыш да

— Кер-р-ртыда-а-а!
муралтен колтыш.

Колхоз сӧсна ферма гыч кугу ош сӧсна игышт дене гуляяш лектын.

— И - игшыве - шамыч, и-и-гшыве-шамыч, шошо и-игече тольо!—сӧсна икшывыштлан ойлен кая. Ик изи сӧсна иге корнеш вӱдым ужын да йӱштылаш пурымыжо шуын. Корно покшек вӱдыш сырльоп йӧрлӧ, но тунамак когартыме гай тӧрштален сигыралтыш:

И-и-и! Йӱ-ӱгыштӧ!
Ти-иде шошо вӱ-ӱдыштӧ!

Ферме окна гыч кумда саҥган кугу ӱшкыж вуйжым луктын ломыжеш:

Ку-ун-а-ам, ку-ун-а-ам
Пасуш лекта-а-ам.
Пасуш лекта-а-ам?

Ӱшкыжын ломыжмыжым колын шорык-шамыч вӱта гыч йӱкым пуат:

Ме-е-еат, ме-е-еат,
Лекнена ме-еат!

Узо комбо ик могыр гыч вес могырыш ошкеден шорык-шамычым шӱрден колтыш:

Ка-га-га-га-га!
Кӧ вӱташте пеш шурга?
Куш-ш-шко? Куш-ш-шко?
Пеш-ш-ш ваш-ш-шке!

Чыланат шошо толмым шижыныт, чыланат мланде ужаргымым, олык пеледмым вучат. Нарынче оҥан изи киса куэште лым лийде тӧрштылеш, шошылан йывыртыме семын мурыжым лыкын-лукын мура:

Чи-чи-чий! Чи-чи-чий!
Кече, кече чылтак ший.
Чылтак ший, чылтак ший!
Чи-чи-чий! Чи-чи-чий!

Шошо! Шокшо, кумыл нӧлтышӧ, пеледыш дене пеледше, пеледыш дене пушланыше шошо толеш! Салам тыланет шошо!

А. Зет.

Оҥай модыш

Мланде ӱмбалсе мишень

Мланде ӱмбалан кугу стрелковый мишеньым ыштыза: ик круг весе кӧргыштӧ лиеш, а чыла вич круг лийже. Кугу кругшын диаметрже ик метр; изижын—„яблочкан" диаметрже 20 сантиметр. Лу йол тошкалтыш ӧрдыжеш чертам ыштыза. Тышечын мишеньыш ошма оптыман изи гына мешак-шамычым кышкаш тӱҥалына.

Кажныже вич гана кудалтыже. 25 очко налшаш гыч кунар очком налын кертыда?

32

6—

Кок-сагызым куштыза

Мемнан промышленностьлан шуко каучук кӱлеш. А каучук дене резиновый шиным, противогазым, галошым, ятыр тӱжем тӱрлӧ ӱзгар-шамычым ыштат.

1931 ийыште Тянь-Шань курык тӱҥеш (Казахский АССР) одуванчик гай растенийым мумо. Тиде—кок-сагыз улмаш. Кок сагызын вожыштыжо шуко каучук уло. Садлан кызыт пӱтынь эл мучко тиде растенийым кушташлан пашам ышташ тӱҥалыныт. Тиде пашаш теат — пионер-шамыч, кызытак пижшаш улыда. Тыланда тиде пашаште биологий дене туныктышо, агроном да колхозник-опытник-шамыч полшышаш улыт. Пионерский отряд ден учкомлан кызытак комсомольский организаций, колхоз правлений дене каҥашен, мланде участкым йодса.

Кок-сагызын нӧшмыжӧ, ӱяҥдышыже нерген шоналташ жап. Кок-сагызлан шуко питательный вещество кӱлеш, а мландыште тиде вещества шукыжо годым ок сите. Садлан лийын кок-сагыз ӱдышаш участкым сайын ӱяҥдыман. Кок сагызлан эн сай удобрений — кайык терыс. Тиде удобренийым пионер-шамыч кызытак ямдылаш пижса. Те мӧҥгыштыда кайык, лудо, комбо терысым погыза. Адак ломыжат кугу пайдам пуа, тудымат шала ида кышке.

Шошым, кеҥежым те колхозыштыда кок-сагыз ӱдымаште полшыза: ӱдышаш мландым пушкыдемдыза, шӱк-шудым, вредитель-шамычым пытарыза.

Кок - сагызым шкендан пакчашкыдат шынден кертыда.

Опытник-шамыч дикий кок-сагызым культурный растенийыш савырен, тудын вожшым да урожайностьшым кумдан шаршаш улыт. Дикий кок-сагызын вожшо 2—3 грамм нелытан велэ. Садлан мемнан шуко каучук улшан вожым кушташ тыршаш кӱлеш. Тыгай вожым мемнан республикыштат шочыкташ лиеш.

Мемнан республикыште улшо Коминтерн лӱмеш колхозышто кок сагызым ӱден ончэныт. Ӱдымаш ончыктен: мемнан республикысе условийыштат тудым кумдан шараш лиеш.

Школа ден юннат кружок-шамыч! Кок-сагызым ӱдаш шонеда гын, республиканский ДТС гыч кок-сагыз нӧшмым йодын кертыда.

С. Иванов.

Республиканский ДТС-ын директоржо.

Руш йылмым йӧратен тунемам

Руш йылмым сайын палашлан шуко сылне мутан литературым лудам, мӧҥгыштем изи библиотечкым ыштенам. Мӧҥгӧ пумо пашам сайын шукташ тыршем, сборник гыч кажне тема дене упражненийым ыштем. Умылдымо мут-шамычым возашлан словарьым ыштенам. Адак пырдыж газетышкат статья-шамычым рушла возем. Тыгеракын мый руш йылмым йӧратен, тыршен тунеммем дене эре отлично отметкым налам, диктантыштат йоҥылышым ом ыште. Руш йылмым сайын шинчымаш моло предметым тунеммаштат кугун полша. Мый моло предмет денат отлично тунемам.

Коротков Петр.

Йошкар-Олинский район, Арбанский НСШ, 7-ше „А“ класс.

ТЫЙ ШИНЧЕТ МО?

Кечын шокшыжо

Кече пеш кугу шокшым колта. Мланде кече деч тудын изи ужаш шокшыжым—кок миллиард ужаш гыч ик ужашыжым гына налеш. Но тиде „изи“ ужаш шокшыжат мландын атмосфержым газообразный состоянийыште,—а чыла теҥгызлаште да океанлаште улшо вӱдым вишкыде состоянийыште кучашлан сита. Кечын шокшыжо денак мланде ӱмбалне мардеж, ураган, волгенче, йӱр ден лум лийыт, энгер-шамыч йогат, триллион дене илыше да растений илат.

Мландын кече деч 1 секунд жапыште налме шокшыжым искусственный шокшо дене вашталташ гын, вич миллионат пелэ тонн эн сай мланде шӱйым олташ кӱлеш ыле. США мланде шӱйым лукмаште кажне ийынак тӱняште первый верым налын шога.

Туге гынат, кечын шокшыжым вашталташлан чыла лукмо шӱйжат минутат пелылан велэ сита ыле.

Урок деч

Туштан сӱрет

Тыште йӱксым муза.

Ответ-шамыч

(15 мартысе „Ямде лий“-ым ончо)

Шарада. Крейсер.

Ребус. „Вашке шошо шуэш, айста шырчык омартам ыштена“.

(22 мартысе „Ямде лий“—ым ончо)

Метаграмма - шамыч. Гайка-чайка, нектар-гектар.

Анаграмма. Рейн-рейс.

(29 мартысе „Ямде лий“-ым ончо)

Шарада. Перископ.

Тушто. Лаке.

Букван задача. В. Маяковский. „Хорошо“.

Эн ончыч чын ответым Калинин Петр ден Архипов Александр (Йошкар-Олинский район, Б-Чигашевский НСШ), Гурьев Алексей (Йошкар-Олинский район, Цибикнурский средний школа) да Краснопелов Александр (Косолаповский район, Елеевский средний школа) колтеныт.

Йошкар-Ола Пионер пӧртыштӧ эре весела. Тыште пионер-шамыч тӱрлӧ у модыш дене модыт, кружокышто заниматлат, художественный литературым лудыт.

Снимкыште: 10 номеран школышто тунемше Осипов Толя шке йолташыже-шамычлан интересный йомакым лудеш.

Фото С. **Чуршуковын.**

Йоча-шамыч!

Юный техник-шамычын республиканский станцийже: 1. Авиамоделизм; 2. Автомобильно-тракторный паша; 3. Радиоэлектротехника; 4. Фото кино—искусство; 5. Юный натуралист да юный шеф-шамычын пашаш; 6. Школлан учебно-наглядный пособийым ямдылыме да техникын моло интересный вопросшо-шамыч денат письма гоч консультацийым да ответ-шамычым пуа.

Письмам тыгай адрес дене колтыза: г. Йошкар-Ола, ул. Волкова, д. № 83, Республиканская ДТС.

Тӧрлатымаш

13-шо номеран „Ямде лий“ ын 4-ше страницаште сӱрет йымалне тыге лудман: **Котельников Андрей колтен. Сотнурский район... Умбакыже тугак.**

Редакций.

Анатолий Айзенворт

Ойлымаш

(Мучаш. Тӱҥалтышыже кодшо номерыште)

Мӱндыр Италий. Теҥгыз серыште Неаполь ола. Теҥгыз гыч шокшо лай мардеж пуалеш, серыште кушшо пальма лышташ-шамычым эркын тарвата. Шокшо. Ола деч ӧрдыштӧ, теҥгыз серыште изи колызо омаш коеш. Ӱлнӧ изи бухтышто пуш. Пуш воктен кечеш шемемше йоча-шамыч куршталыт, а омаш воктен Джузеппе—шымлу ик ияш колызо кугыза шинчылтеш. Шуко ийым Джузеппе илен. Шуко ужын, шуко орлыкым чытен.

— Кочай! Джузеппе кочай! Эгеге-гей!—ӱлычын, йоча - шамыч коклаште куршталше Пеппо уныкаже кычкыра.

— Мо туштo? Мо, тыйым раке чывыштале мо?—Джузеппе Пеппо уныкажым мӱндырчын ончен воштылеш.

Ик вич минут гыч курыкым кӱзен шӱлештын Пеппо йолташыже-шамыч дене куржын тольо. Кидыштыже ала мом кучен.

— Кочай! Кочай! Ончо ме кайыкым кученна. Тудо шке мыйын вачышкем шинче! Пеппо шӱлештын кочажлан ойла.

— Шке шинчын. Ӧрмаш. Мый шымлу ик ийым илен эртенам, но кайыкын шке воля дене кидыш кучалтмым эше ужын омыл. Нуко, пуян мыланем, ончалам,—Джузеппе Пеппон кид гычше эскерен кайыкым нале.—А-а! Да тиде шырчык, шырчык. Нуно ала кушто йӱд велыште илат, а тышке телылан толыт. Шого, шого! Тиде простой кайык огыл. Ончалзаян йоча-шамыч йолышкыжо.

Йоча-шамыч Джузеппе йыр шыҥ-шыҥ погынен тӱшкан ончат. Джузеппе шырчык йолышто шергаш ден калай трубочкым кучен ончыш да муштарыш.

— Ончалына мо тиде трубочкышто уло!

— Оҥай!

— Мо гын тушто?

— Джузеппе кочай, поч вашкерак,— йоча-шамыч Джузеппем чыштырат.

— Шогыза! Шогыза! Ида тӧрштыл! Ужыда могай изи.-Джузеппе петыртышым почын ош порсын ластыкым лукто.

— Ала мом возымо! Эх шинчам ок уж.

— А ме лудын она мошто, мом ышташ? Мом ышташ?—Пеппо ӧрын ойла.

— Йӧра, йоча-шамыч, ме тудым кузе-гынат лудына, — Джузеппе чоян шинчажым кумалтен пелештыш, а шырчыкым колтена, гуляйже!

Джузеппе шырчыкым луктын колтыш. Шырчык нигушкат ыш кай, омаш леваш вуйыш шинче да чарга йӱк дене кычкырал колтыш:

— Вива Италия! Вива Италия! Салют! Салют! И-и-ича!

Йоча-шамыч, шоҥго Джузеппеат шырчыкым ӧрын ончат.

— Вот дык кайык! Простой огыл, а ученый! — Джузеппе пелештыш.

— Эх, вашкерак лудшаш ыле, мом ластыкыште возымо,—Пеппо чытыде пелештыш.

— Колыштса, йоча-шамыч. Таче кастен мыйдекем ик еҥ толеш. Тудлан кечывалым, кошташ ок йӧрӧ, тудо мыланна лудын пуа. Кастене тышке толза.

— Толына! Толына!—Йоча-шамыч йывыртен кычкырат.

— Айста кызыт кас мартен пӧртыш каена, ала иктаж мом тушто кочкаш муына,—Пеппо кычкырале. Йоча-шамыч куржын колтышт, а Джузеппе ден шырчык теҥгыз сереш коктын кодыч.

Кас. Кече шинче. Шып.

Шоҥго Джузеппен омаш ончылныжо изи тул йӱла. Тул воктен туешкыше, кушкедалт пытыше вургеман еҥ шинчылтеш. Тудын йыр йоча-шамыч. Тиде—Джонардини коммунист, шукерте огыл концентрационный лагерь гыч толын. Джузеппе кугыза дене шылын ила. Йоча-шамыч тудым жалын ончат. Джонардини порсын ластыкым шаралтен ик жап тӱткын ончыш да каласыш.

— Тиде Советский Союз гыч йоча-шамыч тыланда саламым колтат. Ончыза, мом возымо: „Вива Италия! Привет детям трудящихся Италии от пионеров СССР“,—эркын Джонардини пелештыш.

Йӱд вошт тул воктен йоча-шамыч шинченыт. Йӱд вошт Советский Союз илыш нерген, пиалан Советский йоча-шамыч нерген Джонардиним колышт шинчышт.

— Да-а! — Пеппо мӱндыр теҥгызым ончен кугын шӱлалтыш.

Ужын толшаш ыле тиде элым.

— Ит ойгыро Пеппо, тыгай илыш мемнан денат лиеш! Только тиде илыш верч кучедалаш кӱлеш. Джонардини Пеппом вуй гыч ниалтен пеҥгыде йӱк дене ойла.

— И-и-ича! И-и-и-ча! Салют! Салют!-трук нувын воктенышт шырчыкын йӱкшӧ шоктыш.

— Джонардини изай! Меат Советский йоча-шамычлан тиде шырчык гоч саламым колтена.

Тиде шырчык Вичи ыле. Нурла гоч, чодра гоч, кӱкшӧ Карпат курыкла гоч, теҥгыз сер воктен, Вичи телылан Италийыш шуын.

Вичи шоҥго Джузеппен колызо омаш воктен, теҥгыз серыште изи Пеппо дене жапым эртарыш. Шошат шуын. Вичи мӧҥгеш, йӱд велкыла, пиалан элыш каяш тарваныш...

* * *

Адак шошо тольо. Адакат ӱмасе семынак кече шокшо дене лум шырчен-шырчен волаш тӱҥале.

Ӱмасе семынак ик шошо кечын Эчан школыш каяш лекте. Капкам гына петырен шуктыш, саварышке ала мо „бырр“ чоҥештен волыш да:

— И-и-и-ча! И-и-и-ча! шоктыш.

Эчан ӧрын, чон вургыжалын писын савырныш.

— Вичи! Изи Вичи! Йӧратыме Вичием, толынат!—Эчан йывыртен кычкырал колтыш.

Вичи лӱддеак Эчанын вачышкыже чоҥештен шинче. Эчан тудым шыман гына ниалта, оҥышкыжо шӱм воктен куча.

— Мыйын шергашемым йомдарен отыл аман!—Эчан Вичин йолыштыжо шергашым кучен ончыш да вара трубочкын петыртышым почын йошкар тарай ластыкым ӧрын лукто. Эркын рончен лудаш тӱҥале да Вичим кучен школа велкыла талын куржын колтыш. Школышто йоча-шамыч погыненытат, модыт воштылыт. Эчан школышко тӱтан мардеж гай курж пурыш да кычкырале:

— Йоча-шамыч! Йоча-шамыч! Вичи пӧртыл толын. Ончыза мом конден!

— Мом? Мом?

— Кушто?

— Ончыкто! — йоча-шамыч Эчан йыр шыҥ-шыҥ погынен кычкырат.

— Колыштса: „Привет пионерам СССР от Пеппо и его товарищей. Мы получили ваш привет. Вива Руссия! Вива Сталин!“

Отв. редактор— **П. А. КЛЮКИН**

Э 1377 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.